

KANTELOT

Oikeuskanslerinvirastoon on 5.7.2023 lukien saapunut oikeuskanslerille osoitettuja sekä eduskunnan oikeusasiamiehen oikeuskanslerille siirtämiä kanteluita (OKV/1343/10/2023, OKV/1346/10/2023, OKV/1358/10/2023, OKV/1364/10/2023, OKV/1369/10/2023, OKV/1380/10/2023, OKV/1382-5/10/2023, OKV/1389/10/2023, OKV/1393/10/2023, OKV/1398/10/2023), joissa arvostellaan valtiovarainministeri Riikka Purran, elinkeinoministeri Wille Rydmanin, ulkomaankauppa- ja kehitysministeri Ville Tavion ja sisäministeri Mari Rantasen nimitystä valtioneuvoston jäseniksi, epäillään heidän kelpoisuuttaan ministerin tehtäviin, vaaditaan heidän erottamistaan sekä vaaditaan tutkittavaksi, ovatko jotkut heistä syyllistyneet rikoksiin, kuten kiihottamiseen kansanryhmää vastaan.

Kanteluissa esitetään edellä esitetyn perusteena olennaisin osin seuraavaa:

Ministeri Purra on kirjoittanut rasistisia kommentteja Jussi Halla-ahon Scripta-sivustolle. Rydman on epäasiallisesti lähestynyt nuoria naisia sekä maalittanut erästä hallitusta arvostellutta toimittajaa. Tavio ja Rantanen kannattavat ns. väestönvaihtoteoriaa, joka on salaliittoteoria.

Pääministeri Petteri Orpo on ”puoltanut” ministereitä. Eduskunnan puhemies Halla-aho on kirjoittanut rasistisia näkemyksiään Scripta-sivustollaan. Puhemiehen tulisi kutsua eduskunta koolle, jotta voitaisiin äänestää ministeri Rydmanin luottamuksesta.

Eräissä kanteluissa on lisäksi arvosteltu nyttemmin tehtävästään eronnutta ministeri Junnilaa hänen epäilyistä uusnatsiyhteyksistään.

KANTELUJEN KÄSITTELYN RAJAUS

Entistä ministeri Junnilaa koskevat, aiemmin saapuneet kantelut on käsitelty jo aiemmin ja niihin annettu ratkaisu lähetetään nyt Junnilasta kannelleille tiedoksi.

Siltä osin kuin kantelussa on arvosteltu eduskunnan puhemiestä, totean, että perustuslain 108 §:n 1 momentin mukaan oikeuskanslerin tehtävänä on valvoa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin virkatoimien lainmukaisuutta. Oikeuskanslerin tulee myös valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.

Perustuslain 2 §:n 1 momentin mukaan valtiolta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta. Eduskunta on ylin valtioelin, jonka jäsenenä kansanedustajat ovat lain alaisia. Vakiintuneen oikeuskäsityksen mukaan eduskuntaa ei kuitenkaan pidetä viranomaisena eivätkä kansanedustajat ole edustajantoimessaan virkamiehille säädetyin vastuun alaisia. Näin ollen eduskunnan puhemiehen toiminnan valvominen ei kuulu oikeuskanslerin toimivaltaan tai tehtäviin.

Siltä osin kuin kanteluissa on vaadittu oikeuskansleria tutkimaan, ovatko ministerit syyllistyneet rikoksiin esimerkiksi Scripta-sivustolla julkaistujen kirjoitusten johdosta, totean, että oikeuskanslerin toimivaltaan kuuluu valvoa vain ministereiden virkatoimien lainmukaisuutta. Tästä johtuen ennen ministerin tehtävään nimittämistä tehdyt teot eivät kuulu oikeuskanslerin valvonnan piiriin eivätkä, sanottakoon, myöskään ministerin tehtävää hoitaessa tehdyt teot, jotka eivät liity virkatoimiin.

RATKAISU

Perustuslain 3 §:n 2 momentin mukaan hallitusvaltaa käyttävät tasavallan presidentti sekä valtioneuvosto, jonka jäsenten tulee nauttia eduskunnan luottamusta.

Perustuslain 58 §:n 3 momentin 1 kohdan mukaan presidentti päättää 1 momentissa säädetystä poiketen ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta: valtioneuvoston ja sen jäsenen nimittämisestä sekä eron myöntämisestä valtioneuvostolle tai sen jäsenelle.

Perustuslain 60 §:n mukaan valtioneuvostoon kuuluu pääministeri ja tarvittava määrä muita ministereitä. Ministerien on oltava rehellisiksi ja taitaviksi tunnettuja Suomen kansalaisia (1 momentti).

Ministerit ovat virkatoimistaan vastuunalaisia eduskunnalle. Jokainen asian käsittelyyn valtioneuvostossa osallistunut ministeri vastaa päätöksestä, jollei hän ole ilmoittanut eriävää mielipidettään pöytäkirjaan merkittäväksi (2 momentti).

Perustuslain 61 §:n 1 momentin mukaan eduskunta valitsee pääministerin, jonka tasavallan presidentti nimittää tähän tehtävään. Muut ministerit presidentti nimittää pääministeriksi valitun tekemän ehdotuksen mukaisesti.

Perustuslain 63 §:n 2 momentin mukaan ministerin on viivytyksettä nimitetyksi tultuaan annettava eduskuntaa varten selvitys elinkeinotoiminnastaan, omistuksistaan yrityksissä ja muusta merkittävästä varallisuudestaan sekä sellaisista ministerin virkatoimiin kuulumattomista tehtävistään ja muista sidonnaisuuksistaan, joilla voi olla merkitystä arvioitaessa hänen toimintaansa valtioneuvoston jäsenenä.

Perustuslain 64 §:n mukaan tasavallan presidentti myöntää pyynnöstä eron valtioneuvostolle tai ministerille. Ministerille presidentti voi myöntää eron myös pääministerin aloitteesta (1 momentti).

Presidentin on ilman esitettyä pyyntöäkin myönnettävä ero valtioneuvostolle tai ministerille, jos tämä ei enää nauti eduskunnan luottamusta (2 momentti).

Perustuslain 108 § 1 momentin mukaan oikeuskanslerin tehtävänä on valvoa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin virkatoimien lainmukaisuutta. Oikeuskanslerin tulee myös valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeuskansleri valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Perustuslain 112 §:n 1 momentin mukaan jos oikeuskansleri havaitsee valtioneuvoston tai ministerin taikka tasavallan presidentin päätöksen tai toimenpiteen laillisuuden antavan aiheita huomautukseen, hänen tulee esittää huomautuksensa perusteluineen. Jos se jätetään ottamatta huomioon, oikeuskanslerin tulee merkittyä kannanottonsa valtioneuvoston pöytäkirjaan ja

tarvittaessa ryhtyä muihin toimenpiteisiin. Myös oikeusasiamiehellä on vastaava oikeus tehdä huomautus ja ryhtyä muihin toimenpiteisiin.

Oikeuskansleri valvoo ns. ennakollisen listatarkastuksen puitteissa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin päätöksentekoa tarkastaessaan valtioneuvoston yleisistuntoon ja presidentin esittelyyn tulevat asiakirjat. Presidentin päättäessä valtioneuvoston nimityksestä tulee arvioitavaksi myös se, täyttävätkö valtioneuvoston jäsenet perustuslain 60 §:n 1 momentissa tarkoitetut kelpoisuusehdot.

Myös oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että viime kädessä ilmeisesti juuri oikeuskanslerin tehtäviin kuuluu arvioida, täytyvätkö nämä ehdot (Saraviita: Perustuslaki. Helsinki 2011, s. 518, ks. myös Jonkka: Oikeuskansleri valtioneuvoston valvojana. Juhlajulkaisu Mikael Hidén. Helsinki 2011, s. 115, alaviite 74). Myös oikeuskanslerin käytännössä on otettu kantaa siihen, täyttääkö ministerikandidaatti perustuslain edellytykset (esim. kanteluasia dnro OKV/902/1/2014).

Toisaalta on myös katsottu, että perustuslain 60 §:n 1 momentin säännös rehellisyys- ja taitavuusvaatimuksen osalta ”sisältää kaikessa väljyydessään niin paljon poliittista ainesta ja arvostusmomenteja, että sen tulkinta täytyy jättää pääministerin osalta eduskunnalle itselleen ja muiden ministereiden osalta pääministeriksi valitulle” (Jyränki – Husa: Valtiosääntöoikeus. Helsinki 2012, s. 193).

Perustuslakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 1/1998 vp) on todettu, että ”lisäksi 1 momentissa säädettäisiin nykyisen hallitusmuodon 36 §:n 2 momentin tavoin, että ministerien tulee olla rehellisiksi ja taitaviksi tunnettuja Suomen kansalaisia. Kysymyksessä on joustava ilmaus, joka on kuitenkin ymmärrettävä muodolliseksi, tosin varsin väljäksi kelpoisuusehdoksi ministerin tehtävään ja sellaisena otettava asianmukaisesti huomioon pääministeriä valittaessa ja ministereitä nimitettäessä” (s. 111).

Perustuslain esitöiden mukaan ministerin taitavaksi ja rehelliseksi tunnettuisuuden vaatimuksessa on siten kysymys joustavasta ilmauksesta, joka asettaa väljän, mutta kuitenkin oikeudellisesti muodollisen kelpoisuusehdon ministerille. Tulkinnassa painoarvoa on väljän muotoilun johdosta myös moraalisisilla ja yhteiskunnallisilla seikoilla, joiden arviointi kuuluu kansanvaltaisessa ja parlamentaarisessa hallitustavassa lähtökohtaisesti eduskunnan pääministeriksi valitsemalle.

Olen edellä kuvatussa ennakollisessa tarkastuksessa 20.6.2023 katsonut, ettei valtioneuvoston jäsenten, mukaan lukien Purra, Rantanen, Tavio ja Junnila, nimitykselle ole edellä kuvatut, perustuslain 60 §:n 1 momentin tulkintaan liittyvät seikat huomioon ottaen oikeudellista estettä. Samoin olen 6.7.2023 katsonut, ettei ministeri Rydmanin nimitykselle ole edellä mainituin perustein oikeudellista estettä.

Ministerin toimen aikana kysymys ministerin kelpoisuudesta tulee arvioitavaksi perustuslain 60 §:n 2 momentin mukaisessa poliittista luottamusta koskevassa menettelyssä eduskunnassa. Eduskunta voi milloin tahansa lukuun ottamatta valtioneuvoston selonteon käsittelyä ilmaista epäluottamuksensa joko koko valtioneuvostoa tai yksittäistä ministeriä kohtaan (HE 1/1998 vp s. 76). Perustuslain 64 §:ssä säädetään toimenpiteistä tämän luottamuksen menettämisen johdosta. Perustuslaissa ei ole säännöstä siitä, että oikeuskanslerin tehtäviin kuuluisi oikeudellisesti arvioida, onko ministeri menettänyt kelpoisuutensa. Näin ollen sekä perustuslaissa säädetyn kansanvallan ja parlamentaarisen hallitustavan periaatteiden mukaisesti on ensisijaisesti eduskunnan asiana ottaa kantaa ministereiden luottamukseen vaikuttavaan toimintaan ja siten esimerkiksi siihen, mikä merkitys on ministeri Purran menettelyllä, kun hän on ministeriksi tultuaan ilmoittanut, että on aikanaan kirjoittanut itsekin typerinä pitämiään kommentteja sosiaalisessa mediassa (Purra [päivitys](#) Twitter-tilillään 11.7.2023 klo 16.22). Oikeuskansleri voi ottaa kantaa ministerin toimen hoitamiseen vain perustuslain 108 §:n 1 momentissa ja perustuslain 112 §:n 1 momentissa säädetyn laillisuusvalvontatehtävän puitteissa taikka perustuslain 108 §:n 2 momentin oikeudellisten lausuntojen antamista koskevan tehtävän johdosta. Kysymys nyt esillä olevasta tilanteesta voi olla 60 §:n 2 momentissa tarkoitetun vastuunalaisuuden poliittisesta, ei oikeudellisesta ulottuvuudesta (ks. oikeuskanslerin ratkaisu 11.4.2013, dnro OKV/449/1/2013 ym.).

Edellä esitetyn perusteella kantelut eivät ole johtaneet toimenpiteisiin.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri

Tuomas Pöysti

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Laura Luikku